

SAPNŲ ŽVĖRYS

Raimondas KAŠAUSKAS

Į LANGĄ DUNKSTELI, girdėti tėvo šūksnis:
– Šernai bėga!..

Jis išsliugia iš guolio, sulipusiomis akimis pažvelgia pro langą. Saulė dar neaukštai, spindi rasa, anks-tyvo gegužės ryto žvarba prasismelkusi ir į trobą. Už jauno vasarojaus greitai, tartum riedėtų ant ratukų, nurisnoja dvejetas juodų padarų ir sulenda į alksyną. Jis vėl virsta į šiltą guolį, užmiršta keturkojus svečius, tačiau netrukus juos susapnuoja.

Atsidūręs miestelyje, panašiam kaip Juodsodės. Aikštėje stirkso cementinis pavasarininkų kryžius, lauko akmenų tvoros apjuosta stūkso medinė, rusvai dažyta bažnyčia. Pro pravirus geležinius vartus jis slenka į šventorių, o priešais bėga didelis juodas šernas, kuris vis gręžiojasi atgal, tartum liepdamas sekti iš paskos. Žvėries akys panašios į žmogaus. Akmenim grįstu takeliu jiedu kopia į kalniuką, vis aukščiau ir aukščiau, o iš abiejų šalių rymo surūdiję ketaus antkapiai su lenkiškais užrašais, betoniniai paminklai, mediniai, samanom apėję kryžiai.

Ne, čia ne Juodsodė, bet Viešvėnai, kur jie, kelių pradinių mokyklų ketvirtokai, šiandien laikys pirmutinį egzaminą. Nors ir bijo pavėluoti, tačiau paklūsta baltų, su juodais it žmogaus vyzdžiais žvėries akių žvilgsniui, stengiasi neatsilikti. Ir vis aiškiau suvokia, kad čia tikrai ne Juodsodė, netgi žino, kad sapnuoja, bet ir sapne bijo ir pavėluoti į egzaminą, ir dar kažin ko. O kai atsiduria kapinių pakraštyje, iš kur pasimato stačios, akėčių dailiai išbraižytos kalvos, juodasis vedlys apsistoja ir klaikiai išsišiepia – pasirodo didelės it šuns iltys, raudona gerklė. Jis surinka ir pabunda.

Tarpduryje stovi motina ir primena:

– Kelkis, pavėluosi į savo egzaminus.

Geroji – baltom grindim, pageltusiom lubom ir laikraščiais išklijuotomis sienomis – troba sklidina saulės. Jis užsitraukia drabužius, nenorom prausiasi, sukemša blynus ir neria į lauką. Pro kaimynų sodybas, pro savąją, pas ūkininką įsikūrusią mokyklą laukų, pievų keliukai ir takai veda į Viešvėnus, nepažįstamą, gražiai, net paslaptینگai vadinamą miestelį pietų pusėje. Iš pradžių jiedu tik dviese su Svajonių draugu, bet pamažu randasi ir visas būrelis ir klega per sužaliavusius laukus, šlapias, geltonuojančias pu-

rienomis pievas, ir vis auga. Čirena vieversiai, šaižiai rėkaudamos, palei pat ausis švilpdamos sparnais šaudu pempės, nuo Damašių pelkių atskrieja neramus klykio šauksmas. Spindi tirštos rasos ir kartais koks mažas lašeliukas spindulį it strėlę nutaiko tiesiai į akis, ir jis sumirga balta, rausva, net mėlyna spalvom.

Viskas kaip ir visada, tačiau jo mintyse tartum koks šešėlis juoduoja palauke nubėgę žvėrys, ir tas paryčių sapnas kelia kažkokį bauginamą nerimą. Juk ir šernai nubėgo į tą pačią pusę, kur mėlynuoja Viešvėnų kalvos.

– Ar šernai puola žmones? – netikėtai paklausia draugą.

– Kartais, – atsako šis. – Jie turi tokias dideles iltis.

Viešvėnuose viskas beveik taip pat kaip ir jų Juodsodės miestelyje, ir kaip jo sapne. Net ir medinė su Nukryžiuotoju viršum durų bažnyčia. Tiktai mokyklos kiemas, prigužėjęs vaikų iš kitų mokyklų, nepažįstamų, dūkstančių, negalvojančių apie egzaminus, atrodo labai didelis. Neturėdamas ką veikti, bet tarsi – visai kaip sapne! – kažkieno gundomas prikalbina Svajonių draugą paklajoti po miestelį. Pro geležinius vartelius jiedu sulenda į šventorių ir patraukia į kapines. Nors čia Viešvėnai, kuriuose niekada nėra buvęs, bet viskas regisi tartum pažįstama. Štai užkopus ant kapų kalnelio takas ims leistis žemyn, pasimatys kalvoti laukai, pievos. Kaip ir Juodsodėje, kur jiedu su baba, mamos motina, vasarą tvarko saviškių kapus: jis prikasa geltono smėliuko, atneša vandens gėlėms palieti, paskui, užbaigę darbus, abu prisėda ant suoloelio, kiekvienas galvoja apie kažin ką sava. Baba tartum meldžiasi, o jam ši akimirka, kai taip tyliai šlama seni klevai, dingojasi lyg kažkokia nepaprasta, paslaptinga amžinybė, kaip ir viskas, kas yra kapuose, bažnyčioje, kur gyvena Dievas. Darosi taip gera, nors ir liūdna, kad reikės iš čia eiti, – kaip ir visada, kai tik būna kas nors nepaprasta, tačiau greitai, nepatyrus pačios didžiausios paslapties, pasibaigia.

Svetur kapinėse vienam būtų bangu, jei ne ištikimas Svajonių draugas, visų žygių, paslapčių bendrininkas. Tik nepasakė, kur ir ko jį tempiasi, nes ir pačiam viskas – bauginanti paslaptis. Tartum priekyje nematomas risnotų susapnuotasis šernas, ragintų. Šernų jis nebuvo matęs, tik apie juos, kaip ir vilkus, mešką, briedžius ar tolimų kraštų žvėris – liūtus, tigrus, žirafas – yra skaitęs, regėjęs paveikslėlius. Tie ryto saulėje sujuodavę žvėrys buvo sakytumei netikėti svečiai, nes jų kampe nėra didelių girių, tik jauni miškėliai,

(Nukelta į 56 p.)

krūmokšniai, pro kuriuos matyti geležinkelis, pravažiuojantys traukiniai ir tolumoje ant kalvų dunksantis miestas. Galėtum užtikti nebent kiškių, lapių. Ir viską, apie ką rašoma, kas vaizduojama paveikslėliuose, išvysti savomis akimis – nelyg patirti stebuklą.

O Svajonių draugas tiek daug visko matęs, patyręs: kai su motina ir seserim buvo Vokietijoje, kai savo akimis regėjo sprogstančių bombų išbaidytus zoologijos sodo žvėris. Šitokio, tiek daug mačiusio, patyrusio draugo ne vienas galėtų tikrai pavydėti!.. Tačiau kartais, kaip dabar, pasitaiko, kad ir tasai Svajonių draugas tartum nieko nebegalvoja, bet pasiduoda jam, jaunesniam. Ir, apimtas pačiam nesuvokiamo traukimo, o gal viliojamas paryčių sapno, klampina ir jį, savo ištikimą palydovą.

Iš tiesų – takas į kalniuką – kaip ir Juodsodės kapuose, arba – kaip sapne – ir jiedu jau leidžiasi žemyn. Tik už tvoros – ne tokia kaip jų miestelyje lyguma: aukštos, iki dangaus, Viešvėnų kalvos, kurių ratilais akėčių išrašytuose šlaituose žaliuoja pasėliai.

– Žiūrėk, kas čia! – šūkteli draugui.

Patvoryje, tartum pasislėpęs tarp aukštos žolės, vienišas kapas. Toks apleistas, kad, jei ne medinis kryželis, ant kurio užmauta išblukusi, su bespalviais kantais Lietuvos kario kepurė, nepamatytum. Kas pasakys, kieno? Tokių, bevardžių – ar karių, ar slapčiom palaidotų miškininių – kapų daug. Paliesta kepurė subyra iškart, nukrenta baltas Vyties kryželis, kurį jis baikščiai, lyg vogčiomis, įsibruka į kišenę. Jiedu abu turi lietuvių karių kepures, tik jam trūksta ženklelio.

Staiga abu prisimena egzaminą ir greitai nešdinasi iš kapų. Prie mokyklos – dar daugiau ketvirtokų, suplaukusių iš Burnių, Malkarstų, Stulpinų, kitų pradinių, belaukiančių savo mokytojų. Tik šie – pagyvenusios moterys arba dar visai jaunos merginos, mat mokyklose vyrų nebeliko, – vėluoja. Bet galima ir nebesulaukti – andai viena mokytoja naktį buvo ištremta.

Egzaminą laiko beveik kartu. Jis išlinksniuoja daiktavardį, atmintinai išpila Maironio eilėraštį, komisija klausosi atidžiai, o kai užbaigia, jo mokytoja paglosto meilia šypsena, kažką kužda savo kolegoms. Jis žino, ką, – geriausias jos mokinys!

Tiktai lauke, praėjus egzamino sėkmės džiaugsmui, prisimena radinį, kuris, rodos, krusteli kišenėje it gyvas. Ir vėl galvoja: kaip ilgai svajojo gauti lietuvišką ženkliuką – Raitelį, Vyčio kryželį ar Gedimino stulpus, prisisiegti prie kepurės, – jiedu žaidžia ka-

rius!.. Bet dabar džiaugsmas kažkoks netikras: kai iš kišenės išsitraukia kryželį, apima baimė, lyg jo laimikį galėtų kas nors pamatyti. Ir vėl prieš akis sapnas, – viloklis šernas, ir – žolės užgožtas kapas, skutais subirusi kepurė, nukritęs ant žemės kryželis. Tartum kas nors – gal gulintysis po žeme? – būtų matęs, kaip jis–slapčiomis net nuo Svajonių draugo! – slėpė kišenėj laimikį. Ūmai viskas, kas tik buvo šiandien – sapnas, juodas, panašiom kaip žmogaus akimis viliojantis žvėris, svetimos kapinės – tarsi atsisuka atgal. Net išlaikytas egzaminas nekelia džiaugsmo: tarsi būtų atsakinėjęs ne jis, bet jo balsu kažkas kitas, o už stalo sėdinčios mokytojos įtartų kažkuo negeru. Net ir glostantis savos mokytojos žvilgsnis nebe toks meilus, o susirūpinęs.

Galiausiai, ar norėdamas pasirodyti, ar iš tiesų – sužinoti, ką apie radinį tars jo draugas, išsitraukia ženklelį.

– Iš kur gavai? – šis ne tik nesidžiaugia, bet tartum įtariai paklausia.

Suglumęs jis tyli.

Ar ne nuo to kapo?!

Linkteli galvą. Vietoje džiaugsmo nelauktai randasi – tikra ar tariama – kaltė ir tartum darosi vis didesnė.

– Ką nors paimti nuo kapo – negerai, – sako draugas, kurio akys tampa tokios svetimos. – Nuodėmė!..

– Sakai? Tai neškim atgal, – ištaria.

– Nešk, – įsako draugas.

Jis prisimena paryčių žvėrį ir visą apima baimė.

– Einam kartu, – prašo.

Kapinėse nė gyvos dvasios, o mėlynuojantis pro klevų viršūnes dangus dvelkia tokia ramybe, kurią tedrumsčia nebent tik skambus musių zvimbčiojimas. Tačiau jam vaidenasi, kad jį seka kažkokia negera akis. Ir kai padeda ant apleisto kapo ženklelį, pasidaro lengviau, lyg išgaravus visą dieną kamavusiam rūpesčiui. O kai jau abu ruošiasi atgal, jį apima siaubas: iš šešėlio iššoka kažin kas juodas, akimirksniu persirita per kapų tvorą ir prasmenga giliame klonyje. Tačiau netrukus pasirodo, bėgte kariosi į statų, akėčių išrašytą kalno šlaitą ir pats įgyja formą – tai didelis juodas žvėris. Jis prisimena, ką daryti pasirodžius vaiduokliui, ir slapčia persižegnoja. Keldamas prie kaktos ranką pajunta, kokia ši sunki, lyg nesava.

2015 metai